

مدل فعالیت اقتصادی ارتش جمهوری اسلامی ایران

محسن گل سرخ حق^۱، اصغر اصغرزاده^۲، منصوره علیقلی^۳، کیان طباطبایی^۴، جعفر سعادت‌نی رازیان^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۴

چکیده

تجارت نظامی به عنوان یک پدیده تاریخی، نقش مهمی در اقتصاد کشورهای مختلف ایفا کرده است. هدف این تحقیق بررسی مدل فعالیت اقتصادی ارتش جمهوری اسلامی ایران و شناسایی عوامل کلیدی مؤثر در بهبود عملکرد اقتصادی آن است. این تحقیق از نوع کاربردی و با رویکرد تحقیقات آمیخته (کیفی-کمی) به روش اکتشافی انجام شده است. در بخش کیفی، با ۸ نفر از خبرگان سازمان اقتصاد مقاومتی ارتش و همچنین اسناد بالادستی مصاحبه و بررسی شده و در بخش کمی، از نمونه‌گیری صرف‌نظر شده و به جای آن شیوه تمام‌شمار مورد استفاده قرار گرفت. لذا ۲۸ پرسشنامه به مدیران اقتصادی ارتش توزیع گردید. داده‌ها با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS تحلیل شدند. نتایج نشان داد که مقوله‌های کلیدی شامل "مهندسی مجدد"، "شبکه‌سازی"، "ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها"، "تامین مالی" و "ارتقای هوش تجاری" هستند که هر یک به بهبود فرآیندها و افزایش کارایی ارتش کمک می‌کند. یافته‌ها نشان‌دهنده اهمیت هم‌افزایی بین این مقوله‌ها در بهبود فعالیت‌های اقتصادی ارتش جمهوری اسلامی ایران است و توجه به این عوامل می‌تواند به ارتقای کارایی و اثربخشی فعالیت‌های اقتصادی ارتش کمک کرده و در نهایت به تحقق اهداف اقتصادی و استراتژیک آن منجر شود.

واژگان کلیدی: اقتصاد، ارتش، تجارت نظامی

۱. دکتری مدیریت راهبردی دفاعی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

۲. استادیار، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران

۳. دانشیار، گروه مدیریت بازرگانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت بازرگانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۵. مدرس دانشگاه افسری امام علی (ع)

* پست الکترونیکی نویسنده مسئول: kiantbt1377@gmail.com

مقدمه

تجارت نظامی پدیده‌ای نوظهور نیست، بلکه ریشه‌های عمیقی در تاریخ نظامی کشورهای مختلف دارد. در گذشته، نیروهای مسلح در سرتاسر جهان به درآمد حاصل از انواع فعالیت‌های اقتصادی، چه قانونی و چه غیرقانونی، برای جبران کسری بودجه دولتی متکی بودند (رپنیکوف^۱، ۲۰۲۴).

حضور ارتش‌ها در اقتصاد کشورهای مختلف به دلایل متعددی از جمله تأمین امنیت اقتصادی، کاهش وابستگی به کشورهای دیگر، ایجاد اشتغال و حمایت از صنایع دفاعی و غیرنظامی صورت می‌گیرد. این حضور می‌تواند از طریق مالکیت شرکت‌های اقتصادی، اجرای پروژه‌های عمرانی یا مدیریت منابع طبیعی تجلی یابد. تأثیرات این حضور بسته به شرایط سیاسی و اقتصادی هر کشور متفاوت است. در برخی موارد، ارتش با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، صنایع و فناوری، به توسعه اقتصادی کمک می‌کند (پترسون و کوتی^۲، ۲۰۲۴: ۱۳۸؛ گل سرخ حق و همکاران، ۱۴۰۳).

با توجه به سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ که توسط رهبر معظم انقلاب ابلاغ گردیده، ایران باید در جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) قرار گیرد. این هدف با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و دستیابی به اشتغال کامل محقق خواهد شد (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴).

علاوه بر این، ابلاغیه‌های ستاد کل نیروهای مسلح در خصوص حضور نیروهای مسلح و ارتش در اقتصاد کشور، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های خالی و منابع انسانی و تجهیزاتی غیرعملیاتی واحدهای ستادی در فعالیت‌های اقتصادی به صورت متمرکز در قالب مؤسسات و شرکت‌های مصوب، نشان‌دهنده اهمیت این موضوع است. این اقدامات باید به گونه‌ای انجام شود که به توان دفاعی و آمادگی رزمی این واحدها خدشه‌ای وارد نکند. با توجه به این مسائل و

ظرفیت‌های موجود در پیکره ارتش جمهوری اسلامی ایران، حضور ارتش در اقتصاد کشور به عنوان یک ضرورت برای پیشرفت اقتصادی و حمایت از بخش خصوصی مطرح می‌شود (صالح اصفهانی، ۱۴۰۲).

بیان مسئله

علیرغم اینکه تجارت نظامی در بسیاری از کشورها به عنوان یک واقعیت پذیرفته شده است، تحقیقات اندکی در مورد نقش نیروهای نظامی در شرکت‌های خصوصی انجام شده است. این کمبود اطلاعات شامل کشورهای مختلف از جمله کشورهای باقی‌مانده از اتحاد جماهیر شوروی، کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین می‌شود. در حالی که فعالیت‌های تجاری گسترده ارتش آزادی‌بخش خلق چین توجه محققان دانشگاهی را به خود جلب کرده است، اطلاعات در مورد وضعیت سایر کشورها بسیار محدود است. با توجه به دامنه وسیع فعالیت‌های اقتصادی نیروهای نظامی و گسترش جغرافیایی این پدیده، شگفت‌آور است که تعداد کمی از محققان به خود زحمت داده‌اند تا تأثیر تجارت نظامی را بر بازارها و جامعه به‌طور کلی بررسی کنند (هافمن^۳، ۲۰۲۳: ۴۵۸).

فعالیت‌های اقتصادی در ایران به دو بعد عمده تقسیم می‌شود: بخش دولتی و بخش خصوصی. در این راستا، ارتش به عنوان یک نهاد کلان در بخش دولتی، وظایفی چون تولید تجهیزات نظامی، حفظ امنیت و سلامت مرزها، و دفاع از کشور در برابر تهدیدات داخلی و خارجی را بر عهده دارد. همچنین، در حوزه اقتصادی، ارتش نقش فعالی در اجرای پروژه‌های ساختمانی مهم و تأمین و ارتباطات ایفا می‌کند (جلایی اسفندآبادی و صمیمی، ۱۴۰۳: ۹۰).

ارتش ایران به دلیل مسئولیت‌های خود در تأمین امنیت کشور، نقش مهمی در حفظ ثبات اقتصادی نیز ایفا می‌کند. در شرایط بحران و جنگ، ارتش می‌تواند با اقدامات فوری به پیشگیری از بحران‌های اقتصادی و اجتماعی کمک کند.

1. Repnikov
2. Patterson & Kuthy

3. Hoffman

دفاعی و استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی موجود در کشور است. در تحقیقات زیر، به بررسی این مدل پرداخته شده است. برخی از این تحقیقات به تحلیل تأثیرات اقتصادی فعالیت‌های ارتش بر توسعه صنعتی و اقتصادی کشور اشاره دارند و دیگر مطالعات به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های موجود در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی در این نهاد پرداخته‌اند. این پیشینه‌ها نشان‌دهنده اهمیت توجه به مدل فعالیت اقتصادی ارتش در راستای تقویت قدرت دفاعی و توسعه پایدار کشور هستند.

جعفری (۱۴۰۳)، در مقاله‌ای با عنوان "تدوین مدل استراتژیک اقتصاد مقاومتی با تأکید افزایش توان رزمی نیروهای مسلح (مطالعه موردی: ارتش جمهوری اسلامی ایران)"، به بررسی ضرورت رعایت اقتصاد مقاومتی توسط نیروهای مسلح برای جلوگیری از تحریم‌های اقتصادی دشمن پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که فرهنگ اقتصادی، سرمایه اجتماعی و مدیریت جهادی از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصاد مقاومتی هستند که تأثیر مثبت و معناداری بر توان رزمی نیروهای مسلح دارند. برقراری اقتصاد مقاومتی با بهره‌مندی از این مؤلفه‌ها در بلندمدت به افزایش توان رزمی کمک خواهد کرد.

پوردستان، عباس‌زاده و صادقی‌نسب (۱۴۰۰) در تحقیق خود با عنوان "ابعاد اقتصاد مقاومتی در ارتش جمهوری اسلامی ایران با رویکرد تهدیدات نوپدید"، نویسندگان به بررسی ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی در ارتش پرداختند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که ابعاد اقتصاد دانش‌بنیان، مدیریت جهادی، دانش‌محوری، استقلال اقتصادی، تقویت فرهنگ و محیط کار، اصلاح الگوی مصرف، امید و خودباوری کارکنان به ترتیب اهمیت در این زمینه قرار دارند.

روشنی و زارعی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان "چگونگی استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی با احداث حوضچه‌های پرورش آبزیان (مطالعه موردی: پایگاه دریایی شهدای تکاور خرمشهر)"، نویسندگان به تحلیل نیاز نیروی انسانی برای احداث حوضچه‌های پرورش آبزیان پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که تأمین نیروی انسانی می‌تواند

همچنین، با تجربه بالا در پروژه‌های عمرانی و زیرساختی، به ویژه در شرایطی که بخش خصوصی توان یا تمایل به مشارکت ندارد، ارتش می‌تواند پروژه‌های بزرگ اقتصادی مانند ساخت جاده‌ها، سدها، بیمارستان‌ها و دیگر زیرساخت‌ها را با سرعت و کارایی بالا انجام دهد (اصغرزاده و همکاران، ۱۴۰۳).

ارتش با ایجاد ظرفیت‌های تولیدی، به ویژه در صنایع سنگین، معدنی و دفاعی، می‌تواند در زمینه اشتغال‌زایی، کاهش بیکاری و تقویت اقتصاد کشور اثرگذار باشد. همچنین، به دلیل دارا بودن نیروی انسانی متخصص در زمینه‌های مهندسی، ساخت و ساز، فناوری اطلاعات و مدیریت پروژه، ارتش می‌تواند در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله تولید تجهیزات صنعتی و دفاعی، ساختمان‌سازی و تولید انرژی مشارکت کند (گل سرخ حق، ۱۴۰۳). یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران، دارا بودن تجهیزات و زیرساخت‌های پیشرفته برای انجام پروژه‌های عمرانی، ساخت زیرساخت‌های حیاتی و جابه‌جایی کالا در مناطق دورافتاده است که می‌تواند در توسعه اقتصادی مناطق مختلف کشور مؤثر باشد (سند راهبردی سازمان اقتصاد مقاومتی آجا، ۱۴۰۱).

در این مقاله، به تحلیل محیط اقتصادی ارتش و بررسی وضعیت موجود در ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌پردازیم و به حضور مستقیم ارتش‌های جهان در اقتصادهایشان توجه خواهیم کرد. با در نظر گرفتن ظرفیت‌های موجود در ارتش در حوزه‌های مختلف و با استفاده از روش مصاحبه‌ای، به دنبال ارائه یک مدل جامع برای احیای ظرفیت‌های اقتصادی در ارتش خواهیم بود. در واقع، هدف اصلی این مقاله پاسخ به این سوال است: مدل فعالیت اقتصادی در ارتش جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟

ادبیات و پیشینه تحقیق

مدل فعالیت اقتصادی ارتش جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک نهاد کلیدی در تأمین امنیت و دفاع ملی، نقش مهمی در اقتصاد کشور ایفا می‌کند. این مدل شامل ابعاد مختلفی از جمله تولید داخلی، خودکفایی در تأمین نیازهای

از طریق کارکنان وظیفه، قراردادی، پاپور، بازنشسته و فرزندان کارکنان با تخصص در حوزه شیلات و آبی پروری انجام شود. اولویت‌بندی منابع نشان می‌دهد که استفاده از کارکنان بازنشسته با مهارت مرتبط، بالاترین اولویت را دارد.

نجفی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان "تبیین عوامل اقتصادی کلیدی تأثیر گذار بر قدرت دفاعی ایران در افق زمانی ۱۴۱۰"، نویسندگان به بررسی عواملی پرداختند که بر قدرت دفاعی ایران تأثیرگذار هستند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تعامل سازنده با اقتصاد جهانی، توانایی جذب سرمایه و اعتبارات بین‌المللی، و میزان سرمایه‌گذاری خارجی در زیرساخت‌های اساسی و صنایع داخلی ایران از جمله عوامل کلیدی هستند. همچنین، سیستم اقتصادی کشور (باز یا بسته) و تعداد شرکای تجاری خارجی، تشدید تحریم‌های نفتی و اقتصادی، و طراحی نظام جامع مبارزه با مفاصد اقتصادی نیز از دیگر عوامل مؤثر بر قدرت دفاعی به شمار می‌روند.

فرتوک‌زاده، دره‌شیری و وزیری (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان "نقش صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی"، نویسندگان به بررسی تأثیر صنعت دفاعی بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی پرداختند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که صنعت دفاعی می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم تمامی مؤلفه‌های مطرح در اقتصاد مقاومتی را تحت تأثیر قرار دهد. همچنین، نقش صنعت دفاعی در توسعه محصولات و فناوری‌های راهبردی کشور به عنوان یکی از مهم‌ترین تأثیرات آن شناخته شده است.

A.K. Modenov و همکاران (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای با عنوان "تحول اقتصاد مجتمع نظامی-صنعتی در دوران جنگ"، به بررسی تغییرات اقتصادی این مجتمع در حین جنگ پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تغییرات ساختاری و قانونی در دوران جنگ می‌تواند تأثیرات عمیقی بر عملکرد مجتمع نظامی-صنعتی داشته باشد. این تغییرات ممکن است منجر به ظهور ریسک‌هایی شوند که به دلیل عدم انطباق با

شرایط جدید و نیازهای فوری جنگ ایجاد می‌شوند. بو، لیو و ژو^۱ (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای با عنوان "سرمایه‌گذاری نظامی و ظهور خوشه‌های صنعتی"، نویسندگان به بررسی تأثیرات سرمایه‌گذاری در بخش دفاعی بر سایر بخش‌های صنعتی پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در بخش دفاعی تأثیر مثبت و پایداری بر تشکیل خوشه‌های صنعتی در دهه‌های بعدی داشته است و این تأثیرات به شکل‌گیری یک محیط تاریخی منحصر به فرد برای درک محرک‌های صنعتی شدن کمک کرده است.

احمد^۲ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان "ظهور سرمایه نظامی در پاکستان"، نویسنده به بررسی گسترش دامنه و عملیات ارتش در اقتصاد پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که ارتش به یک قدرت سرمایه‌گذاری مستقل تبدیل شده و از قدرت خود برای اهداف اقتصادی، سیاسی و سرزمینی استفاده می‌کند. این پویایی‌ها منجر به دگرگونی‌های طبقاتی جدید و ظهور طبقه‌ای از سرمایه‌داران نظامی در بخش‌های مختلف اقتصاد شده است. ویلیام جی. ساماراس، ناتال و بزلیان (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان "انرژی و ارتش"، نویسندگان به بررسی تاریخچه تعاملات انرژی و دفاعی پرداخته‌اند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که انرژی به عنوان یک ورودی استراتژیک برای جنگ و همچنین به عنوان حوزه‌ای اختیاری برای برنامه‌ریزان تدارکات در نظر گرفته می‌شود. این تعاملات در سیاست، استراتژی و نوآوری دفاعی تأثیرگذار بوده و منجر به پیشرفت‌های فناوری غیرنظامی در بسیاری از زمینه‌های تکنولوژیکی شده است.

مبانی نظری تحقیق

اقتصاد در ارتش: اقتصاد در ارتش‌ها به مطالعه تخصیص منابع، تأمین مالی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های نظامی برای دستیابی به اهداف دفاعی و توسعه اقتصادی می‌پردازد. ارتش‌ها به‌عنوان نهادهای حاکمیتی، علاوه بر وظایف امنیتی، در

بسیاری از کشورها در فعالیتهای اقتصادی از جمله تولید، صنعت و پروژههای زیربنایی نقش ایفا می کنند. این فعالیتها می تواند در افزایش توان نظامی و حمایت از توسعه ملی تأثیرگذار باشد، اما در عین حال، گسترش بیش از حد آن ممکن است باعث کاهش کارایی اقتصادی و ایجاد انحصار شود (عایشه صدیق^۱، ۲۰۰۷).

تاریخچه جهانی تجارت نظامی: تاریخچه حضور ارتشها در اقتصاد کشورهای جهان به دوران باستان باز می گردد، جایی که ارتشها نقش کلیدی در توسعه زیرساختها و حفظ امنیت داشتند. در امپراتوریهای روم و چین باستان، ارتشها در ساخت جادهها، پلها و استحکامات مشارکت داشتند که به بهبود تجارت و ارتباطات کمک می کرد (نجفی و آذربایجانی، ۱۴۰۳).

در طول جنگ جهانی دوم، کشورهای صنعتی مانند ایالات متحده و آلمان از تواناییهای نظامی برای توسعه فناوریهای جدید و رشد اقتصادی استفاده کردند. در دهه های اخیر، کشورهایی مانند چین و روسیه نیز با استفاده از منابع نظامی خود به توسعه صنایع داخلی و افزایش توانمندیهای اقتصادی پرداختند. حضور ارتشها در اقتصاد می تواند به توسعه فناوری، ایجاد اشتغال و بهبود زیرساختها کمک کند، اما ممکن است به تمرکز منابع و فساد نیز منجر شود (عایشه صدیق، ۲۰۰۷).

ایران قبل و پس از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷: حضور کم ارتش ایران در عرصه اقتصادی کشور در زمان قبل از انقلاب به دلیل تمرکز بیشتر این نیرو بر مسائل نظامی و دفاعی بود. ارتش ایران عمدتاً برای حفظ امنیت داخلی و خارجی کشور طراحی شده بود و وظایف اقتصادی به نهادهای دولتی و سازمان برنامه و بودجه محول شده بود. همچنین، سیاستهای توسعه محور شاه و وابستگی به کمکهای خارجی، موجب شد که ارتش نقش کمتری در مدیریت مستقیم اقتصادی داشته باشد. ساختار اجتماعی و فرهنگی ارتش نیز با نیازهای مدیریت اقتصادی کمتر سازگار بود. (زرگری نژاد، ۱۳۹۴)

اما پس از انقلاب ۱۳۵۷، نقش ارتش در اقتصاد ایران به طور قابل توجهی افزایش یافت. این افزایش به دلایل مختلفی از جمله تحریمهای اقتصادی، نیاز به خودکفایی در تولید تجهیزات نظامی و سیاستهای کلان نظام جمهوری اسلامی ایران بود. ارتش به ویژه در توسعه صنایع دفاعی و نظامی داخلی نقش داشت و از طریق شرکتهای اقتصادی و عمرانی در پروژههای بزرگ زیربنایی مشارکت می کرد. همچنین، ارتش در اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی که بر تقویت تولید داخلی و کاهش وابستگی به نفت تأکید داشتند، نقش مهمی ایفا کرد. علاوه بر این، نیروهای نظامی در برخی پروژههای کشاورزی و صنایع غذایی نیز دخالت داشتند تا امنیت غذایی کشور را تأمین کنند. (حسینی، ۱۳۹۵)

اسناد بالا دستی

۱. سند چشم انداز ۱۴۰۴

سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، در تاریخ ۱۳ آبان ۱۳۸۲ توسط رهبر معظم انقلاب به سران قوای سه گانه ابلاغ شد. این سند با تأکید بر قدرت الهی و عزم ملی، به دنبال تحقق آرمانها و اصول قانون اساسی است. هدف اصلی آن، تبدیل ایران به کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه است. همچنین، این سند بر هویت اسلامی و انقلابی ایران تأکید دارد و به دنبال الهام بخشی در جهان اسلام و تعامل سازنده در روابط بین الملل است.

۲. سیاستهای اقتصاد مقاومتی

این سیاستها به تأمین شرایط و فعال سازی تمامی امکانات و منابع مالی و سرمایه های انسانی و علمی کشور برای توسعه کارآفرینی می پردازد. همچنین، پشتتازی اقتصاد دانش بنیان و اجرای نقشه جامع علمی کشور از دیگر اهداف این سیاستهاست. افزایش تولید داخلی کالاهای اساسی، به ویژه در اقلام وارداتی، و تنوع در مبادی تأمین کالاهای کاهش

وابستگی به کشورهای خاص نیز از دیگر اولویتهاست. اصلاح نظام مالی کشور برای پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی و شفافسازی اقتصاد به منظور جلوگیری از فساد در حوزههای مختلف نیز از دیگر نکات مهم این سیاستهاست.

۳. تدابیر و رهنمودهای مقام معظم فرماندهی کل قوا در حوزه فعالیتهای اقتصادی

این تدابیر شامل افزایش اشرافیت بر فعالیتهای اقتصادی سازمانها و سوق دادن این فعالیتها به سمت رشد و پیشرفت کشور است. همچنین، جلوگیری از ورود به کارهای خرد و کمبازده و اشراف کامل بر درآمدها و هزینهها از دیگر رهنمودهاست. تأکید بر حرکت به سمت اقتصاد دانش بنیان و مقاومتی، پرهیز از تصدیگری مستقیم و فعالیتهای ناسالم اقتصادی و عدم استفاده از منابع سازمان برای اجرای طرحها نیز در این رهنمودها مورد توجه قرار گرفته است.

روش شناسی

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و با رویکرد تحقیقات آمیخته (کیفی-کمی) به روش اکتشافی انجام شده است. در بخش کیفی پژوهش، روش نمونه گیری به صورت هدفمند و اطلاعات محور انتخاب شده است. لذا با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و انجام مصاحبههای نیمه ساختاریافته با ۸ نفر از خبرگان سازمان اقتصاد مقاومتی ارتش، همراه با بررسی اسناد بالادستی، پنج مقوله کلیدی مؤثر بر فعالیت اقتصادی ارتش شناسایی شد: ۱) مهندسی مجدد (بهبود فرآیندها و ساختار سازمانی)، ۲) شبکه سازی (همکاریهای بین سازمانی و توسعه بازارهای منطقه ای)، ۳) ارتقای بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها، ۴)

تأمین مالی (تنوع بخشی منابع درآمدی) و ۵) ارتقای هوش تجاری (تحلیل داده‌ها و فناوریهای نوین). این یافته‌های کیفی مبنای طراحی پرسشنامه و مدل سازی معادلات ساختاری در بخش کمی تحقیق قرار گرفت. جامعه آماری بخش کمی تحقیق شامل ۲۸ نفر از مدیران اقتصادی در ارتش جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۴۰۳ بود. به دلیل محدود بودن جامعه آماری مورد مطالعه و در دسترس بودن تمامی اعضای جامعه، پژوهشگران تصمیم گرفتند تا کل اعضای جامعه به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شوند. در این روش، از نمونه گیری صرف نظر شده و به جای آن شیوه تمام شمار مورد استفاده قرار گرفت. این رویکرد از منظر علمی زمانی مناسب است که جامعه آماری به اندازه کافی کوچک باشد و امکان دسترسی به تمامی افراد وجود داشته باشد، به طوری که نتایج پژوهش قابلیت تعمیم به همان جامعه کوچک را داشته باشد (کرسول و کرسول^۱، ۲۰۱۴). در این بخش، ۲۸ پرسشنامه که با مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت تنظیم شده بود، توزیع گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، به دلیل پایین بودن تعداد جامعه آماری و قابلیت نرم افزار Smart PLS در پشتیبانی از این محدودیت، از مدل سازی معادلات ساختاری در این نرم افزار بهره گیری شد.

لذا به روش کدگذاری واحدهای معنادار در مقولات و دسته‌های مفهومی با درجه انتزاع بالا طبقه بندی و به بررسی تفاوت این مجموعه‌های ایجاد شده با یکدیگر پرداخته شد؛ بنابراین محقق نیز ابتدا کدهای اولیه را بر اساس مصاحبه و تجربه افراد کاوش نموده و نسبت به دسته بندی آن اقدام گردید.

یافته‌ها

جدول ۱. مقوله‌های احصاء شده مصاحبه و مبانی نظری

کد محوری	مقوله‌های احصاء شده	اسناد بالا دستی	خبرگان
	بهبود فرآیندها و ساختار سازمانی	راهبردهای عملیاتی در حوزه های کسب و کار سیاست های ابلاغی مقام عظمی ولایت در ارتباط با اصل ۴۴، سیاست های اقتصاد مقاومتی، حکم ابلاغی برای رئیس اقتصاد مقاومتی آجا، سند چشم انداز ۱۴۰۴، راهبردهای عملیاتی در حوزه اقتصاد دانش بنیان و دیجیتال	P4
	فناوری و دیجیتال سازی		P1, P2, P4, P6
	حاکمیت و نظارت بر امور اقتصادی	سیاست های اقتصاد مقاومتی، سیاست های ابلاغی مقام عظمی ولایت در ارتباط با اصل ۴۴، راهبردهای عملیاتی در حوزه گروه مالی، سیاست های کلی امنیت اقتصادی، سند راهبردی قرارگاه اقتصاد مقاومتی و همکاری های ملی و فراملی	P1, P3, P4, P5, P6, P7
	برنامه ریزی استراتژیک و سرمایه گذاری	سند چشم انداز ۱۴۰۴، سیاست های اقتصاد مقاومتی، ابلاغیه ستاد کل نیروهای مسلح، راهبردهای عملیاتی در حوزه انرژی	P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8
	منابع انسانی و مدیریت تغییر	سیاست های اقتصاد مقاومتی، ابلاغیه ستاد کل نیروهای مسلح، راهبردهای عملیاتی در حوزه انرژی، سیاست های کلی امنیت اقتصادی، سیاست های ابلاغی مقام عظمی ولایت در ارتباط با اصل ۴۴، سیاست های اقتصاد مقاومتی ، ابلاغیه ستاد کل نیروهای مسلح ، سند راهبردی قرارگاه اقتصاد مقاومتی و همکاری های ملی و فراملی ، راهبردهای عملیاتی در حوزه بازرگانی	P2, P3, P4, P6
	شبکه سازی و همکاری های بین سازمانی		P2, P3, P4, P5, P6, P8
شبکه سازی	شبکه های پشتیبانی و ارتباطی امن	راهبردهای عملیاتی در حوزه املاک و اراضی، راهبردهای عملیاتی در حوزه دارو، تجهیزات و خدمات پزشکی	P4

کد محوری	مقوله‌های احصاء شده	اسناد بالا دستی	خبرگان
		سند چشم انداز ۱۴۰۴،	
	گسترش فعالیت های اقتصادی در بازار های منطقه ای و بین المللی	سیاست های اقتصاد مقاومتی، سند راهبردی قرارگاه اقتصاد مقاومتی و همکاری های ملی و فراملی	P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8
	راهبرد ها و سیاست های اقتصادی بلند مدت	سند راهبردی قرارگاه اقتصاد مقاومتی و همکاری های ملی و فراملی، راهبردهای عملیاتی در حوزه گروه مالی، راهبردهای عملیاتی در حوزه معادن و صنایع معدنی، راهبردهای عملیاتی در حوزه بازرگانی	P1, P2, P4, P7, P8
	ارتقاء بهره وری و کاهش هزینه‌ها	سیاست های ابلاغی مقام عظمی ولایت در ارتباط با اصل ۴۴، سیاست های اقتصاد مقاومتی، راهبردهای عملیاتی در حوزه انرژی	P2, P4, P5, P8
	توسعه و خودکفایی صنعتی	حکم ابلاغی برای رئیس اقتصاد مقاومتی آجا	P1, P3, P4
	مدیریت انرژی و دارایی‌ها	-	P5
	توسعه و تنوع بخشی به منابع درآمدی و سرمایه گذاری	سیاست های اقتصاد مقاومتی، راهبردهای عملیاتی در حوزه گروه مالی، راهبردهای عملیاتی در حوزه املاک و اراضی، راهبردهای عملیاتی در حوزه دارو، تجهیزات و خدمات پزشکی	P1, P3, P7, P8
تامین مالی	تامین مالی و ابزار های مالی اسلامی	ابلاغیه ستاد کل نیروهای مسلح، راهبردهای عملیاتی در حوزه گروه مالی	P2, P4
	بهبود سازی هزینه ها و سرمایه گذاری در فناوری های نوین	-	P7
	فناوری و تحلیل داده‌ها	تدابیر و رهنمودهای مقام معظم فرماندهی کل قوا در حوزه فعالیت های اقتصادی، راهبردهای عملیاتی در حوزه گروه مالی	P2, P5
ارتقای هوش تجاری	زیرساخت های اطلاعاتی و ارتباطی	-	P8
	مدیریت و توسعه منابع انسانی	سیاست های ابلاغی مقام عظمی ولایت در ارتباط با اصل، سیاست های اقتصاد مقاومتی	P2, P3, P4, P8

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

تحلیل کیفی یافته‌ها

مهندسی مجدد: این بعد به بهبود فرآیندها و ساختار سازمانی ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد و هدف آن افزایش کارایی و کاهش هزینه‌هاست. با تمرکز بر فناوری و

دیجیتال سازی، ارتش سعی دارد تا از ابزارهای نوین برای تسهیل فرآیندها استفاده کند. همچنین، حاکمیت و نظارت بر امور اقتصادی به عنوان یک اصل کلیدی در این بعد مطرح است که شامل سیاست‌های کلی امنیت اقتصادی و همکاری‌های ملی و فراملی می‌شود. برنامه‌ریزی استراتژیک و سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مختلف، به ویژه انرژی، و مدیریت

منابع انسانی و تغییرات سازمانی نیز از دیگر جنبه‌های مهم این بعد هستند.

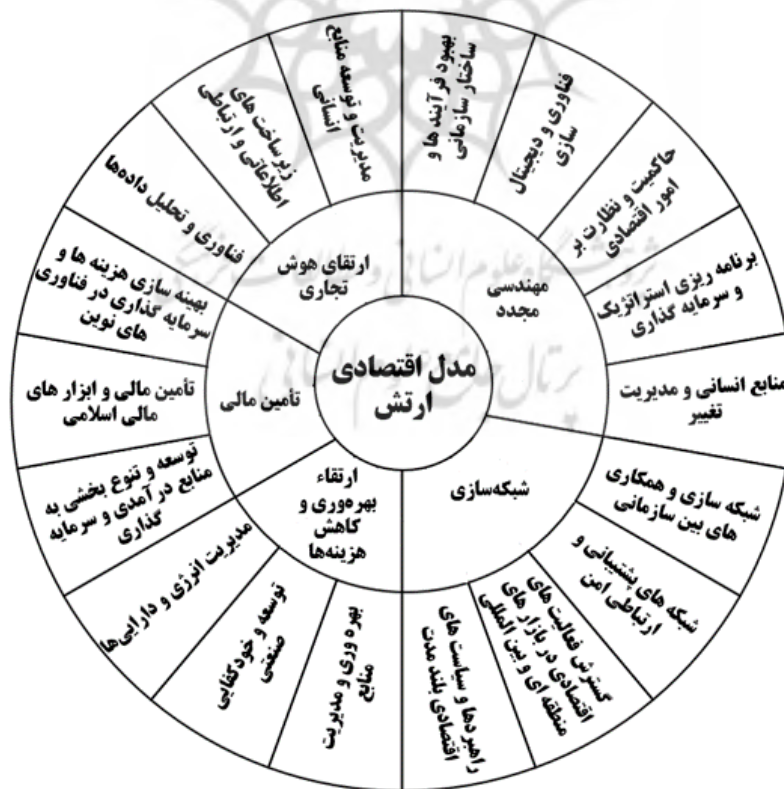
شبکه‌سازی: این بعد بر ایجاد شبکه‌های همکاری بین سازمانی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی تمرکز دارد. ارتش جمهوری اسلامی ایران به دنبال ایجاد روابط مؤثر با سایر سازمان‌ها و نهادها است تا بتواند از این طریق به بهبود عملکرد اقتصادی و امنیتی خود دست یابد. گسترش فعالیت‌ها در بازارهای بین‌المللی نیز به عنوان یک هدف کلیدی در این بعد مطرح است که می‌تواند به افزایش نفوذ اقتصادی و امنیت ملی کمک کند.

ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها: در این بعد، ارتش به دنبال افزایش بهره‌وری و مدیریت بهینه منابع خود است تا هزینه‌ها را کاهش دهد. این تلاش‌ها شامل بهینه‌سازی فرآیندها و استفاده از فناوری‌های نوین برای بهبود عملکرد است. همچنین، توسعه و خودکفایی صنعتی به عنوان یک هدف

کلیدی در این بعد مطرح است که به کاهش وابستگی به منابع خارجی و افزایش استقلال اقتصادی کمک می‌کند.

تامین مالی: این بعد به توسعه و تنوع بخشی به منابع درآمدی و سرمایه‌گذاری ارتش می‌پردازد. ارتش جمهوری اسلامی ایران به دنبال جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید و استفاده از ابزارهای مالی اسلامی برای تامین مالی پروژه‌ها و فعالیت‌های اقتصادی است. تنوع بخشی به منابع درآمدی می‌تواند به افزایش پایداری مالی و کاهش وابستگی به منابع محدود کمک کند.

ارتقای هوش تجاری: این بعد بر استفاده از فناوری‌های نوین و تحلیل داده‌ها برای بهبود تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و تجاری ارتش تمرکز دارد. با بهره‌گیری از داده‌های تحلیلی، ارتش می‌تواند به شناخت بهتری از بازارها و نیازهای اقتصادی دست یابد و به این ترتیب، استراتژی‌های مؤثرتری را برای فعالیت‌های اقتصادی خود تدوین کند. این رویکرد می‌تواند به افزایش کارایی و بهبود عملکرد اقتصادی ارتش کمک کند.

شکل ۱: مدل اقتصادی ارتش

ارزیابی مدل در نرم افزار Smart PLS

در این فرآیند ابتدا مدل اندازه گیری ارزیابی می شود و روایی و پایایی آن برحسب معیارهای مطرح در مدل های بیرونی مورد بررسی قرار می گیرند. سپس در صورت تأیید پایایی، روایی و شاخص اشتراک مدل اندازه گیری می توان به ارزیابی مدل ساختاری (درونی) پرداخت.

ارزیابی مدل اندازه گیری (مدل بیرونی)

ارزیابی پایایی مدل اندازه گیری

دو عامل در ارزیابی پایایی مدل های بیرونی مطرح است: تک بعدی بودن و پایایی درونی (ضریب قابلیت اطمینان ساختاری). برای تأیید عامل اول یعنی تک بعدی بودن، باید مقدار عاملی بزرگ تر از $0/6$ باشد. در عامل دوم نیز آلفای کرونباخ باید از $0/7$ بزرگ تر باشند. همان طور که از نتایج جدول زیر مشاهده می گردد، پایایی مدل اندازه گیری تأیید می شود.

جدول ۲. مقادیر بارهای عاملی و پایایی ترکیبی

کد محوری	Cronbach	مقوله های احصاء شده	بار عاملی
مهندسی مجدد	۰/۸۴۵	بهبود فرآیند ها و ساختار سازمانی	۰/۴۷۴
		فناوری و دیجیتال سازی	۰/۶۹۲
		حاکمیت و نظارت بر امور اقتصادی	۰/۴۹۳
		برنامه ریزی استراتژیک و سرمایه گذاری	۰/۷۴۴
		منابع انسانی و مدیریت تغییر	۰/۸۰۹
شبکه سازی	۰/۹۰۱	شبکه سازی و همکاری های بین سازمانی	۰/۸۲۴
		شبکه های پشتیبانی و ارتباطی امن	۰/۴۸۰
		گسترش فعالیت های اقتصادی در بازار های منطقه ای و بین المللی	۰/۵۸۲
		راهبرد ها و سیاست های اقتصادی بلند مدت	۰/۷۲۴
ارتقاء بهره وری و کاهش هزینه ها	۰/۷۸۰	بهره وری و مدیریت منابع	۰/۸۲۴
		توسعه و خودکفایی صنعتی	۰/۶۰۶
		مدیریت انرژی و دارایی ها	۰/۴۹۲
تامین مالی	۰/۷۷۴	توسعه و تنوع بخشی به منابع درآمدی و سرمایه گذاری	۰/۴۷۷
		تامین مالی و ابزار های مالی اسلامی	۰/۸۴۴
		بهینه سازی هزینه ها و سرمایه گذاری در فناوری های نوین	۰/۷۷۳
ارتقای هوش تجاری	۰/۸۴۹	فناوری و تحلیل داده ها	۰/۵۰۴
		زیرساخت های اطلاعاتی و ارتباطی	۰/۸۶۴
		مدیریت و توسعه منابع انسانی	۰/۷۸۲

ارزیابی روایی مدل اندازه گیری

دو نوع روایی در این بخش مطرح است: روایی همگرا و روایی واگرا. روایی همگرا به این معنی است که متغیر پنهان به طور مناسب توسط متغیرهای آشکار توضیح داده می شود.

برای سنجش روایی همگرا از متوسط واریانس استخراج شده، استفاده می شود که حداقل مقدار قابل قبول آن $0/5$ است. وجود روایی واگرا نیز به این معنی است که متغیر پنهان توسط متغیرهای آشکار خودش بهتر از متغیرهای عوامل دیگر توضیح

داده می‌شود؛ که در مدل‌سازی مسیری PLS از معیار فورنل-لارکر برای سنجش آن استفاده می‌کنیم. معیار فورنل-لارکر بیان می‌کند که یک متغیر باید در مقایسه با معرف‌های سایر متغیرهای پنهان، پراکندگی بیشتری را در بین معرف‌های خود داشته باشد یا به عبارت دیگر متوسط واریانس استخراج شده هر متغیر پنهان باید بیشتر از بالاترین توان دوم همبستگی آن متغیر با سایر متغیرهای پنهان باشد.

جدول ۳. ارزیابی روایی مدل اندازه‌گیری

ارتقای هوش تجاری	تامین مالی	ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها	شبکه‌سازی	مهندسی مجدد	ابعاد
۰/۴۹۱	۰/۱۶۴	۰/۵۱۴	۰/۴۴۸	۰/۳۵۱	ارتقای هوش تجاری
۰/۷۴۰	۰/۳۸۴	۰/۷۰۳	۰/۶۸۳	۰/۴۲۳	تامین مالی
۰/۸۴۲	۰/۷۰۳	۰/۴۶۲	۰/۳۴۰	۰/۸۰۶	مهندسی مجدد
۰/۸۸۳	۰/۷۰۳	۰/۴۶۲	۰/۳۴۰	۰/۸۰۶	شبکه‌سازی

اندازه‌گیری (شاخص اشتراک)

این شاخص توانایی مدل را در پیش‌بینی متغیرهای مشاهده‌پذیر از طریق مقادیر متغیر پنهان متناظرشان می‌سنجد. مقادیر مثبت این شاخص نشانگر کیفیت مناسب و قابل قبول مدل اندازه‌گیری می‌باشد. در جدول زیر مقادیر شاخص اشتراک مربوط به هر یک از متغیرها درج شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مقادیر مثبت و بزرگ‌تر از صفر هستند و همچنین با توجه به جدول زیر میزان $AVE > CR$ بوده و می‌توان ادعا کرد که هر متغیر با یکدیگر همبستگی و همگرایی دارند.

جدول ۴. نتایج آزمون کیفیت مدل اندازه‌گیری

مؤلفه	CV Com	AVE	CR
مهندسی مجدد	۰/۲۶۴	۰/۸۵۴	۰/۷۸۹
شبکه‌سازی	۰/۳۰۴	۰/۸۷۵	۰/۷۶۵
ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها	۰/۱۵۷	۰/۸۹۱	۰/۷۴۰
تامین مالی	۰/۲۸۲	۰/۷۹۱	۰/۷۱۱
ارتقای هوش تجاری	۰/۳۱۹	۰/۶۲۸	۰/۶۲۴

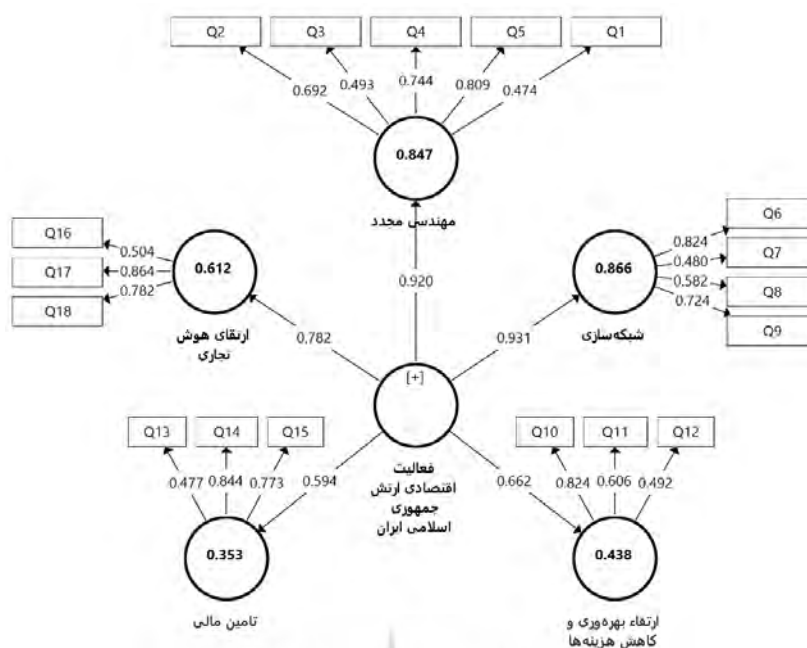
ارزیابی مدل مفهومی تحقیق (اعتبار سنجی)

بعد از ارزیابی مدل اندازه‌گیری و تأیید پایایی و روایی مدل، می‌توان به ارزیابی مدل ساختاری پرداخت که از دو معیار برای ارزیابی این مدل استفاده می‌شود.

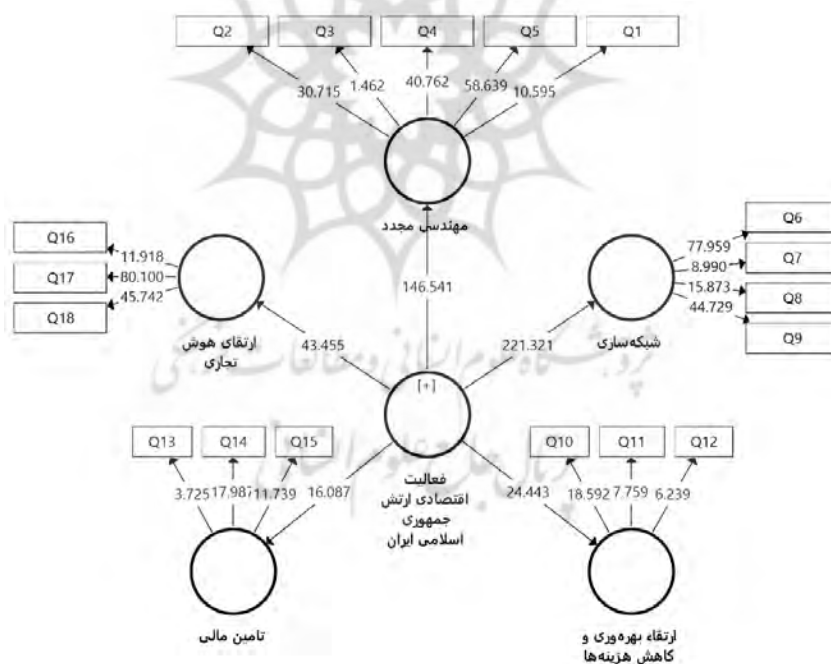
ضریب تعیین (R^2)

معیار اساسی برای ارزیابی میزان تبیین متغیرهای وابسته،

ضریب تعیین است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته، توسط متغیرهای مستقل تبیین می‌شود. مقدار این ضریب از ۰ تا ۱ متغیر است. هایلر و همکاران^۱ (۲۰۱۴)، مقادیر نزدیک به ۰/۶۷ را مطلوب، نزدیک به ۰/۳۳ را معمولی و نزدیک به ۰/۱۹ را ضعیف ارزیابی می‌نماید.

شکل ۲. مدل در حالت ضریب معانی ساختاری

شکل ۳. مدل در حالت اعداد معناداری

توجه کرد. در این تحقیق برای به دست آوردن t آماری نیز از آزمون بوت استراپ با ۲۸ تکرار (به تعداد نمونه آماری) استفاده شده است.

ارزیابی ضرایب مسیر بین متغیرهای پنهان در مدل صورت می‌گیرد. اندازه ضریب مسیر، بیانگر قوت رابطه بین دو متغیر پنهان است. بعلاوه، باید به علامت جبری ضریب مسیر نیز

جدول ۵. نتایج آزمون مسیر

مسیر	ضریب مسیر (β)	مقدار بحرانی (t)	سطح معنادار (P)	نتیجه در سطح ۵٪
مهندسی مجدد	۰/۹۲۰	۱۴۶/۵۴۱	۰/۰۰۰	تأیید
شبکه‌سازی	۰/۹۳۱	۲۲۱/۳۲۱	۰/۰۰۰	تأیید
ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها	۰/۶۶۲	۲۴/۴۴۳	۰/۰۰۰	تأیید
تامین مالی	۰/۵۹۴	۱۶/۰۸۷	۰/۰۰۰	تأیید
ارتقای هوش تجاری	۰/۷۸۲	۴۳/۴۵۵	۰/۰۰۰	تأیید

طبق جدول شماره ۵، نتایج آزمون مسیرها نشان داد که: مهندسی مجدد به معنای بازنگری و طراحی مجدد فرآیندها و سیستم‌های موجود در یک سازمان است. در این مدل، ضریب مسیر ۰/۹۲۰ نشان می‌دهد که این متغیر تأثیر بسیار قوی بر فعالیت اقتصادی دارد. مقدار بحرانی ۱۴۶/۵۴۱ نشان‌دهنده این است که این تأثیر به طور قابل توجهی بالاتر از حد معمول است و نشان‌دهنده اعتبار بالای نتایج است. همچنین، سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان می‌دهد که این تأثیر به طور معناداری مثبت است و احتمال اینکه این نتایج به صورت تصادفی به دست آمده باشند، بسیار کم است. به این ترتیب، مهندسی مجدد به عنوان یک عامل کلیدی در بهبود عملکرد اقتصادی ارتش شناخته می‌شود.

شبکه‌سازی به ایجاد و تقویت ارتباطات و همکاری‌ها بین افراد و سازمان‌ها اشاره دارد. با ضریب مسیر ۰/۹۳۱، این متغیر نشان‌دهنده تأثیر بسیار قوی بر فعالیت اقتصادی ارتش است. مقدار بحرانی ۲۲۱/۳۲۱ نشان‌دهنده این است که تأثیر شبکه‌سازی به طور قابل توجهی بالاتر از حد معمول است و به اعتبار بالای نتایج کمک می‌کند. سطح معناداری ۰/۰۰۰ نیز نشان می‌دهد که این تأثیر به طور معناداری مثبت است و احتمال اینکه این نتایج به صورت تصادفی به دست آمده باشند، بسیار کم است. بنابراین، شبکه‌سازی به عنوان یک ابزار کلیدی برای موفقیت در فعالیت‌های اقتصادی ارتش شناخته می‌شود.

ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها به بهبود کارایی و کاهش هزینه‌های عملیاتی اشاره دارد. ضریب مسیر ۰/۶۶۲، نشان می‌دهد که ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها تأثیر مثبت و معناداری بر فعالیت اقتصادی دارد. مقدار بحرانی ۲۴/۴۴۳

نشان‌دهنده این است که این تأثیر نیز به طور قابل توجهی مثبت است و به اعتبار نتایج کمک می‌کند. سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان می‌دهد که این تأثیر به طور معناداری مثبت است و احتمال اینکه این نتایج به صورت تصادفی به دست آمده باشند، بسیار کم است. این امر به ویژه در شرایط مالی محدود می‌تواند به حفظ و ارتقاء عملکرد اقتصادی کمک کند.

تامین مالی به فرآیند تأمین منابع مالی مورد نیاز برای اجرای پروژه‌ها و فعالیت‌ها اشاره دارد. با ضریب مسیر ۰/۵۹۴، این متغیر تأثیر معناداری بر فعالیت اقتصادی دارد. مقدار بحرانی ۱۶/۰۸۷ نشان‌دهنده این است که این تأثیر نیز به طور قابل توجهی مثبت است و به اعتبار نتایج کمک می‌کند. سطح معناداری ۰/۰۰۰ نیز نشان می‌دهد که این تأثیر به طور معناداری مثبت است و احتمال اینکه این نتایج به صورت تصادفی به دست آمده باشند، بسیار کم است. تأمین مالی مناسب می‌تواند به ارتش کمک کند تا پروژه‌های خود را به بهترین نحو اجرا کند و به اهداف اقتصادی خود دست یابد.

ارتقای هوش تجاری به جمع‌آوری، تحلیل و استفاده از داده‌ها و اطلاعات برای تصمیم‌گیری‌های بهتر اشاره دارد. با ضریب مسیر ۰/۷۸۲، این متغیر تأثیر مثبت و معناداری بر فعالیت اقتصادی دارد. مقدار بحرانی ۴۳/۴۵۵ نشان‌دهنده این است که این تأثیر به طور قابل توجهی مثبت است و به اعتبار نتایج کمک می‌کند. سطح معناداری ۰/۰۰۰ نیز نشان می‌دهد که این تأثیر به طور معناداری مثبت است و احتمال اینکه این نتایج به صورت تصادفی به دست آمده باشند، بسیار کم است. هوش تجاری می‌تواند به ارتش کمک کند تا با تحلیل دقیق‌تر

داده‌ها، استراتژی‌های بهتری را برای فعالیت‌های اقتصادی خود تدوین کند و به نتایج بهتری دست یابد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

تحقیق حاضر به بررسی مدل فعالیت اقتصادی ارتش جمهوری اسلامی ایران پرداخته و با تحلیل یافته‌ها، به شناسایی مقوله‌های کلیدی و کدهای محوری مرتبط با این فعالیت‌ها پرداخته است. نتایج نشان داد که "مهندسی مجدد" به عنوان یکی از ارکان اصلی، شامل بهبود فرآیندها و ساختار سازمانی، فناوری و دیجیتال‌سازی، حاکمیت و نظارت بر امور اقتصادی، برنامه‌ریزی استراتژیک و سرمایه‌گذاری، و منابع انسانی و مدیریت تغییر است. این مقوله‌ها به وضوح نشان‌دهنده اهمیت بازنگری و بهینه‌سازی فرآیندها در ارتش هستند که می‌تواند به افزایش کارایی و اثربخشی منجر شود.

در ادامه، "شبکه‌سازی" به عنوان یک عامل کلیدی در همکاری‌های بین سازمانی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی شناسایی شده است. این مقوله شامل ایجاد شبکه‌های پشتیبانی و ارتباطی امن و تدوین راهبردها و سیاست‌های اقتصادی بلندمدت می‌باشد که به ارتش کمک می‌کند تا در دنیای پیچیده امروز، به طور مؤثری عمل کند.

همچنین، "ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها" به عنوان یک محور مهم دیگر، شامل مدیریت منابع، توسعه و خودکفایی صنعتی، و مدیریت انرژی و دارایی‌ها است. این مقوله‌ها به ارتش کمک می‌کنند تا با بهینه‌سازی منابع و کاهش هزینه‌ها، به نتایج بهتری دست یابد.

در زمینه "تأمین مالی"، توسعه و تنوع بخشی به منابع درآمدی و سرمایه‌گذاری، تأمین مالی و ابزارهای مالی اسلامی، و بهینه‌سازی هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوین به عنوان مقوله‌های کلیدی شناسایی شده‌اند. این موارد نشان‌دهنده اهمیت تأمین مالی مناسب و استفاده از ابزارهای مالی نوین در بهبود عملکرد اقتصادی ارتش است.

در نهایت، "ارتقای هوش تجاری" به عنوان یک عامل کلیدی در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، ایجاد زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی، و مدیریت و توسعه منابع انسانی شناسایی شده است. این مقوله‌ها به ارتش کمک می‌کنند تا با استفاده از داده‌های دقیق و تحلیل‌های هوشمند، تصمیم‌گیری‌های بهتری را در زمینه فعالیت‌های اقتصادی خود اتخاذ کند.

به طور کلی، یافته‌های این تحقیق نشان‌دهنده اهمیت هم‌افزایی بین این مقوله‌ها در بهبود فعالیت‌های اقتصادی ارتش جمهوری اسلامی ایران است. با توجه به چالش‌های موجود، توجه به این عوامل می‌تواند به ارتقای کارایی و اثربخشی فعالیت‌های اقتصادی ارتش کمک کند و در نهایت به تحقق اهداف اقتصادی و استراتژیک آن منجر شود.

منابع

- رودری، جعفر، زاینده رودی، محسن و مهرابی بشر آبادی، حسین. (۱۳۹۹). نقش اقتصاد دانش‌بنیان در نسبت شکاف فناوری کشورهای سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ایران. پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۲۵(۸۴)، ۱۹۱-۲۲۶.
- اصغرزاده، اصغر، گل سرخ حق، محسن و نیکخواه، بهمن. (۱۴۰۳). ماهیت و مفهوم میلیاس و ابعاد آن. سومین همایش ملی اقتصاد دفاع.
- جعفری، بهزاد. (۱۴۰۳). تدوین مدل استراتژیک اقتصاد مقاومتی با تأکید افزایش توان رزمی نیروهای مسلح (مطالعه موردی: ارتش جمهوری اسلامی ایران). فصلنامه مدیریت نظامی، ۲۴(۹۴)، ۹۸-۱۲۴.
- پوردستان احمدرضا، عباس زاده ناصر، صادقی نسب محسن. (۲۰۲۰). ابعاد اقتصاد مقاومتی در ارتش جمهوری اسلامی ایران با رویکرد تهدیدات نو پدید.
- گل سرخ حق، محسن، زنوزی، سینا، اصغرزاده، اصغر و سعادت رازیان، جعفر. (۱۴۰۳). نیروهای نظامی به عنوان بازیگر اقتصادی: سربازان در تجارت. کتاب ترجمه. نشر قرارگاه پدافند هوایی آجا، تهران، ایران.

- and mixed methods approaches (5th ed.). SAGE Publications.
- Hoffman, P. J. (2023). Private military and security companies. In *International Organization and Global Governance* (pp. 457-470). Routledge.
- Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012). "An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research". *Journal of the academy of marketing science*, 40(3), 414-433.
- Gol Sorekh Haq, M., Zolfaghari, M., Asgharzadeh, A., gholipour khatir, M., & Mozaffari, M. A. (2025). Are the volatilities of investment returns in stocks different from the volatilities of stock returns?. *Budget and Finance Strategic Research*, 6(1), 105-134.
- Repnikov, D. A. (2024). Global arms exports: the formation of a new paradigm. *International Trade and Trade Policy*, 10(2).
- Patterson, W. R., & Kuthy, D. W. (2024). *Military contracting* (pp. 137-167). Elsevier BV.
- Ayesha Siddiqa. (2007). *Military Inc.: Inside Pakistan's Military Economy*. Karachi: Oxford University Press, 2007. 292 pages. Paperback. Rs 450.00. *The Pakistan Development Review*, 177-179.
- Bo, S., Liu, C., & Zhou, Y. (2023). Military investment and the rise of industrial clusters: Evidence from China's self-strengthening movement. *Journal of Development Economics*, 161, 103015.
- Ahmed, A. (2023). The rise of military capital in Pakistan: Military neoliberalism, authoritarianism and urbanization. *Geoforum*, 146, 103846.
- Samaras, C., Nuttall, W. J., & Bazilian, M. (2019). Energy and the military: Convergence of security, economic, and environmental decisionmaking. *Energy strategy reviews*, 26, 100409.
- جلایی اسفندآبادی، سیدعبدالمجید و صمیمی، سپیده. (۱۳۹۳). بررسی موانع سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایران (در راستای سیاست‌های کلی ابلاغی نظام). *سیاست‌های راهبردی و کلان*, ۲(۷), ۸۹-۱۰۹.
- گل سرخ حق، محسن، سعادت‌ی رازیان، جعفر، اصغرزاده، اصغر، طباطبائی، کیان و نیمائی، علی اکبر. (۱۴۰۳). *شرکت‌های نظامی در اقتصاد نظامی پاکستان*. کتاب ترجمه. نشر دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، ایران.
- نجفی، سجاد، یزدان پناه درو، کیومرث، پیشگاهی فرد، زهرا و بدیعی‌ازندهای، مرجان. (۱۳۹۹). تبیین عوامل اقتصادی کلیدی تأثیرگذار بر قدرت دفاعی ایران در افق زمانی ۱۴۱۰. *تحقیقات اقتصادی*, ۵۵(۳), ۷۳۷-۷۶۰.
- روشنی، رضا و زارعی، حامد. (۱۴۰۱). چگونگی استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی با احداث حوضچه‌های پرورش آبزیان (مطالعه موردی: پایگاه دریایی شهدای تکاور خرمشهر). *علوم و فنون نظامی*, ۱۸(۵۹), ۹۱-۱۰۹.
- فرتوک زاده، حمید رضا؛ دره شیری، محمد رضا و وزیری، جواد. (۲۰۱۴). نقش صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی. *آفاق امنیت*, ۲۵(۷), ۳۹-۵۴.
- نجفی، زهرا و آذربایجانی، کریم. (۱۴۰۳). تحلیل جهانی از نقش مخارج نظامی در رشد اقتصادی. *فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار*.
- زرگری نژاد، غلامرضا. (۱۳۹۴). *تاریخ ارتش ایران*. انتشارات سمت، صفحه ۱۵۲.
- صالح اصفهانی، علی اصغر. (۱۳۹۲). *انقلاب اقتصادی در نیروهای مسلح*. ستاد کل نیروهای مسلح ج.ا.ایران.
- حسینی، سید محمد. (۱۳۹۵). آموزش و تربیت نیروی انسانی در ارتش ایران. *انتشارات دانشگاه امام حسین*، صفحه ۱۳۰.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative,*

The economic activity model of the Islamic Republic of Iran Army

Mohsen Gol Sorkh Haq¹, Asghar Asgharzadeh², Mansoureh Aligholi³, Kian Tabatabaei⁴, Jafar Saadati razyan⁵

1st PhD in Strategic Defense Management, National Defense University, Tehran, Iran.

2nd Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, AJA Command and Staff University, Tehran, Iran.

3rd Department of Business Management, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4th Master's student, Business Management Group, Central Tehran Unit, Islamic Azad.

5th Instructor at Imam Ali (AS) Military University.

Abstract:

Military trade, as a historical phenomenon, has played an important role in the economies of various countries. The aim of this research is to examine the economic activity model of the Islamic Republic of Iran's army and identify the key factors affecting its economic performance. This research is applied in nature and employs a mixed-methods approach (qualitative-quantitative) using an exploratory method. In the qualitative section, interviews were conducted and documents were reviewed with 8 experts from the Resistance Economy Organization of the army. In the quantitative section, sampling was omitted, and instead, a census method was used. Therefore, 28 questionnaires were distributed to the economic managers of the army. The data were analyzed using structural equation modeling in Smart PLS software. The results indicated that key categories include "reengineering," "networking," "productivity enhancement and cost reduction," "financing," and "business intelligence enhancement," each of which contributes to improving processes and increasing the efficiency of the army. The findings highlight the importance of synergy among these categories in improving the economic activities of the Islamic Republic of Iran's army, and attention to these factors can enhance the efficiency and effectiveness of the army's economic activities, ultimately leading to its real economic and strategic policy.

Keywords: Economy, Army, Military Trade.